

izurjen, in še večidel tudi sicer vès popačen. Kakošen mojster bo enkrat tak fant! Da se Bogú usmili! sam sebi, svoji družini in celi soseski v težavo in škodo *).

Prave omike se nima nobena dobro vredjena država bati, ker prava omika je podlaga dobriga stanú vsaciga ljudstva, je kapitál, ki dobre obresti (činže) daje. Brez omike pa ni nič, kakor revšina in siromastvo, ker omikan človek neomikanimu vedno dobiček spred ust jemlje.

Naš vék in pa gosence.

Marsikdo bo prašal, kako se besedi tega nadpisa priličite, ker ste tako razniga pomena ko svitli dan in tamna noč; in vender — če se okoli ozremo, bomo spoznali, da sta se ta dva pomena tako pobratila, da se eden od drugiga nič več ločiti nočeta. — V našim véku (stoletju) se od mnogih ljudi tožba zoper gosence sliši. Kdor to tožbo enostransko premisli, jo pravično spozná; kdor jo pa bolj natanjko pregleduje, bo drugači sodil, in sicer, da se naš vék in gosence več vkup ne vežejo, in da le nevednost, večkrat sklenjena z lenobo in zanikernostjo, celò s hudobijo, ljudi k ti tožbi pelje, ki so skorej vselej sami krivi, ako jim gosence še nadlego delajo in jim dobro sadno leto pokončajo. Slabo vreme in druge škodljive zadeve, katerih človek odvernití ne more, bo vsak umen bravec sam izvzel.

Tudi pri nas se iz mnogih krajev taka tožba sliši, in česar smo se z lastnimi očmi v Ljubljanski okolici in nekterih daljnih krajih prepričali, je žalostna resnica, in mi si ne moremo besed „vék in gosence“ iz glave zbiti. Zakaj pa? hočemo svojim bravecam ključ k ti zastavici podati: naj sami razsodijo, ali smo resnico govorili. Še se spomnimo, ko je pred 40 leti na tem kraju pri Ljubljani, kjer sedaj Latermanov drevored (alè) stoji, gost gojzd bil; tudi v bližnji okolici je krasno drevje stalo — prebivališče mnogih pevalic (pevnih tičev). Bližnji griči so s košatimi drevesi pokriti bili, in dalje, ko je kdo popotoval, še lepši gojzdi so se njegovim očem razprostirali, — še prijetna Šmarna gora je bila s takimi velikimi drevesi obrašena, da smo od tal do verha vedno v senci hodili, kodar nas je veselo petje mnogih ptic spremljalo. In tako je bilo po več krajih naše domovine. Ali „vék in gosence!“ — Samopridni človek je zastran nekoliko časniga dobička sekíro na deblo zastavil, je cele okraje njih kinča obropal, — drevo za drevesam je moglo pasti, brez pomislika: ali seka drevesa ali le drevesca, brez skerbí za nov zarod — in tako so se celi okrajispremenili ali v pušobo ali v slabe njive in senožeti, in dobrotljivi prebivavci gojzdov — tiči — med njimi veliko število pevalic, ki so nar veči sovražniki in pokončavci raznih merčesov, ktere nam sadne drevesa in polje vničujejo, niso več varniga prebivališča v naših krajih našli, so se tedaj mogli iz naše sosesčine umakniti, in kar je te koristne živalice pri nas še ostalo, jim je hudobni človek pogín napovedal, ker jih loví kodar koli jih le zasacíti more.

Tako dela naš tako imenovani omikani vék, in nasledek tega so gosence! —

Vsak fantalin, ki še komaj hlače nosi, že streže po tičjih gnjezdih in nastavlja limance ali kletke in jih po tisuč in tisuč polóví in zadavi, in njih rod za pri-

hodnje pokonča, in tako za pomnoženje gosenc za drugo leto skerbí, ktere bi bili tiči scer pokončali v svoj živež. —

V mnogih vunanjih deželah je oestro prepovedano, pevalice, ki so sploh merčesojedi, loviti in pokončati; — pri nas pa vsak fantalin za 2 gold. od zadevajoče gosposke dovoljenje (licenc) dobí, da sme na njenim zemljišu ptice poloviti in pokončati; — še marsikteri nedelski lovec, ako mu drugač po sreči ne gré, jih nekaj postrelí, da le s prazno mavho domú ne pride. Nekteri fantalini, so v svoji sirovosti tako hudobni, da se o prostih urah po gojzdu klatijo in gnjezda zalezujejo, da mladičke, ki so večkrat še vsi goli in slepi, ropajo, jih v mestu prodajajo, ali jih pa iz same hudobije moríjo. Pred nekimi tedni smo na poti skoz gojzd proti Šiški našli mlade še gole penice, ktere so rokodelski učenci iz gnjezda vzeli in v strašni hudobii jih z nitjo na nogah skupej zvezali in na germiček obesili, da so revno pocepale! Pri našim prihodu so hudobneži zbežali. „Uboge starke, ki se za napravo gnjezda toliko trudijo in veliko skerb za svoje mlade imajo, morajo žalostne iz takih krajev zbežati, kjer tako hudobni ljudje prebivajo“ — smo od ptujcov, ki so tudi zraven prišli, slišali — in sram je nas bilo, ko so še pristavili: „škoda za tako lepo deželo s takimi prebivavci, ki vedno Boga v ustih imajo in na videz v cerkev hodijo — v sercu pa so polni hudobije!“ Mi pa rečemo: kjer šol manjka ali praviga poduka v njih ni, ne bo nikdar prave človeške omike, ktera edina vzame sirovost in divjost in požlahni serce. Vse je na dobrih šolah ležeče, pa ne na tacih, kakor so sedanje deželne, v katerih je z „plattelfam“, enmalo branjem, pisanjem in rajtanjem že vse storjeno, ali da k večimu učenje nemščine za omiko človeka veljá. „Novíce“ so v 17. 18. in 19. list. natanjko razodele, kakošne morajo ljudske šole biti — scer ne bo ljudstvo nikdar potrebne omike doseglo.

(Dalje sledí.)

Razjasnjenje poslednjih verstic sestavka „o zadevah premajhnih županij.“

Besede, ktere sim po „südslawische Zeitung“ razglasil, so sledeče:

„Ich bin leider zu Genüge überzeugt, dass eben Jene, denen ich diesen Artikel widme, ihn nie zu Gesichte bekommen werden, denn die Leselust in Krain ist unter dem Gefrierpunkte. Ich richte daher meine offenen Worte directe an die politische Behörde etc.“

Tedaj nisim jaz nikdar rekel, da naše ljudstvo nič ne bere, in da zavoljo tega bi bilo bob v v steno metati, njemu to reč priporočevati, temuč sim rekel: da sim žalibog! prepričan, da ravno tisti, kterim sim ta sostavek namenil, ga nikdar ne bodo brali, ker Krajnci premalo berejo, se vé da: ptujiga. Sostavek pa je pisan v nemškim, tedaj ptujim jeziku, tedaj se nadjam, da nisim pregloboko zabredel rekoč, da ta nemški sostavek od tistih bran ne bo, kterim sim ga prav za prav namenil. Pa tudi bi ga ne bil pisal v ptujim jeziku, če bi ne bil doseči upal, da ga bo beržej slavno kronovinino poglavarsto bralo in si ga k sercu vzelo, ker je očitna resnica in goreča želja deželanov!

Verh tega pa tudi dobro poznam med nami rodoljube, kterim se ne dajo dopisi v ptujih jezikih vsiliti, ker od Slovenca slovenšino terjajo, ne pa nerazumljive, popačene laščine ali nemščine. Posebne pohvale vreden je Tone Mozc, župan v Dolenjivasi, unkraj Senožeč, ki se iskreno za slavo in omiko materniga jezika ponaša. Oh! da bi jih bilo dosto dosto takih županov na Slovenskim!! —

Miroslav.

*) Županije zlasti v mestih bi mogle vso svojo skerb na zlo zanemarjene rokodelske učence obračati, in mojstram oestre postave dati, kako nad podukam učencov čuti. Rokodelsk učencem ni samo hlapec mojstra, ampak je úd velike deželne družine, kteri zna enkrat v prid, pa tudi v veliko težavo in škodo biti. Dobro učence izrediti, se mora za popoljšanje mojstrov skerbeti. Vred.

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj IX.

O sredo 16. maliga serpana (srednoletna) 1851.

List 29.

Velik dobiček divjiga kostanja.

Kmetovavcam, živinorejcam, obertnikom in gospodarjem sploh v priporočilo.

(Dalje.)

Kmetovavcam in živinorejcam mora prav ljubo biti, za sad vediti, kateri je toliko koristen za živinsko klajo in ki mu skoraj nobeniga truda ne prizadene. Skušnje so namreč poterdile, da se zamore divji kostanj živini, ki se ga je navadila, brez vsiga pripravljavanja pokladati; živina se ga pa posebno lahko privadi za vse svoje žive dni.

Tudi spridenju ni divji kostanj tako podveržen, kakor merva, otava i. t. d.

Divji kostanj je tudi vsako leto rodoviten, in le hudi piši spomladi včasih več mladih kostanjčkov oklestijo.

Spravljanje kostanja tudi ne obstoji v nič družim, kakor da se odpadeni in izlušeni sad pod drevesam pograbi; in precēj suh na zračnem pōd redko vsuje, da ne leži na velicih kupih, ker bi sicer plesneti in tuhneti začel, in da se skerbi, da ne zmerzne, ker zmerzneni ni za klajo več. Ako kostanj tako delj časa zračno (luftno) leži, mu že zrak grenkobo vzame, od ktere smo že slišali, da živini ni tako zoperna, da bi se ga ne privadila. Če mu pa le hočeš več grenkobe vzeti, deni stolčeniga v jēbas, ki ga kakih 5 ali 6 dni v vodo postaviš; ali pa ga z lugam izluži, ki mu tudi grenkobo vzame.

Tako redko na prostornim in zračnim kraju spravljeniga ni treba premetovati, če ga ravno nisi prav suhiga domu spravil, ker ga že sam zrak dovelj osuši. So se goveda enkrat kostanja privadile, se jim dobro prileže, naj bo bolj ali manj suh, še sirov izpod drevesa, ali pa že leta star.

Tudi po 16 let in še bolj stare krave ga lahko in rade jedó; tedaj ni res, da ni za stare zobé.

Skušeni kmetovavec Bochman pravi, da je divji kostanj za štirko, kruh, žganje in živinsko klajo več vreden kakor krompir; za to svetje, naj bi se žganjarije namesto krompirja raji divjiga kostanja poprijele, ker bi 1) tega pridelka vsako leto bolj gotove bile, kakor krompirjeviga, kteriga večkrat pomanjkuje, 2) nima žganje po kostanju tistiga zoperniga duha (Fusel), ki ga ima po krompirju; tako žganje bi bilo zdravju bolj koristno; in 3) bikrompir za živež ljudém ostal, namesto da se ga toliko v žganjico porabi.

Iz vsiga tega se vidi, da bi bilo dobro, prid divjiga kostanja za to rabo poskusiti, in po tem za obilniši izrejo koristniga divjiga kostanja čedalje bolj skerbeti.

(Dalje sledi.)

Naš vék in pa gosence.

(Dalje.)

Pred nekimi leti je v gojzdih Ljubljanske okolice vse mergolelo slavčikov — zdaj bi se skoraj poprej bela vrana dobila, ko ta kraljica pevalic, ker jo že vsak fatalin zalezuje, da jo v mesto za dvajsetico prodá, in tako se njeni rod vsako leto zmanjša. Tudi druge pevalice so se v bolj samotne in mirniši kraje umaknile, kjer jim pa tudi veliko boljši ne gré. Ali ne le okoli Ljubljane je tako, tudi na kmetih ni veliko boljši. V družih deželah postavljajo ljudje takim pticam, kterim je Stvarnik gosence pokončavati naukazal, blizo hiš ali v vertih primerne naprave za gnjezda, kterih se ptički s hvaležnostjo poslužijo in so gospodarju v veliko korist, ker mu po vertu gosence trebijo in druge merčese in njih jajčica pokončajo. Če pa pri nas kak šinkovec eno črešnjo posoblje, ga že spodí neumen lakomnež, brez premislika, da jo tisučkrat s pokončanjem merčesov poplača; — gosence pa njegova nevednost in lenoba pustite na drevesu, da mu obilno desetino vzamejo, in drevo večkrat za več let nerodovitno storé! Ali je to pamet? Narava je vsaki živalici njeni živež odločila, in ona v svoji prostosti tudi nikdar iz navade ne pride; le pomanjkanje naravniga živeža in sila človeka jo primorate, svoje životje spremeniti. V ti zadevi se ptičem nar hujši godí.

Med tiči imamo tudi 3 poglavitne plemena, namreč: zernojedce, merčesojedce in mesojedce. Od poslednjih bomo le memogredé nekaj povedali, kar naravnost kmetijstvo zadene, ker naš namen je le od gosenc in kar njih pokončanje vtiče, pisati; od tičev drugiga in perviga plemena bomo svoje proste brave nekoliko podučili, da bodo vedili, kakošno škodo si sami in drugim delajo, če take ptice, kterim je narava pokončanje merčesov izročila, lovijo in pokončujejo. — Vsaka stvar, ptica pa še nar bolj ljubi prostost, in ker je nas vsih Stvarnik letečim živalim zrak in gojzde, log in verte za prebivališče odločil, je tudi naša sveta dolžnost, jim njih prostosti in življenja ne kratiti, ker le v svoji prostosti je ptica človeku v velik dobiček, v zaporu pa mu nič ne hasni, in to majhno veselje, ki ga človek od petja ima, je terpinčenje za prostost vstvarjene živalice, in gotova škoda stoterim drevesam.

S tem pa ne rečemo, da bi nekterih med njimi ne polovili in jih za svoj živež ne porabili, ker vsaka reč ima svoje meje, ali to so nevedni in hudobni ljudje v svojo in družih veliko škodo v našim veku preveč prekoračili. — Kar tū rečemo, je čista resnica, in jo hočemo tudi dokazati. Poglejmo le, če oratar njivo orje, kako krokarji, srake, vrane, kavke in ptice sploh tega plemena tikama za plugam ali brano hodijo in nekaj pobirajo. Nevedni človek te ptice obdolžuje, da mu vsejano seme zobljejo, zato jih spodí ali postrelja — ali poglej bolj na tanjko, in vidil boš, da so ti te ptice v velik

dobiček, ker ne išejo semena, ker so meso- in merčeso- jedi, da le bramore, črve majskih kebrov in druge merčese, katerih more biti na tvoji njivi mergoli in ti njezne koreninice rastljin pokončajo, s plugam in brano na svitlo pripravljene pobirajo in povžijejo.

Ako se resnice tega še bolj prepričati hočeš, pre-
ôrji travnik ali senošet, brez da bi po tem na njo kaj semena vsejal, in vidil boš, če količkaj paziš, koliko merčesov si na dan spravil, in kako marljivo jih te ptice pobirajo.

Ali tudi kot mesojedci so te ptice človeku in de-
želi v veliko korist; brez da bi roparce bile — razun srake, ktera včasih tudi mlade in majhne ptičke v gnje-
zdu ali kakor si bodi napade in požrè, tudi svitile reči rada vkrade in v svoje gnjezdo nese — vso merhovino pocepanih žival poišejo, povžijejo in nam tako zrak či-
stijo, ki se po gnjilini in trohljini merhovin okuži.

Neka druga jako koristna ptica je štorcklja, čaplja (Storch); ali ta žival je tako nježnočutljiva, da vsako nar manjši zamero dobro v spominu ohrani. Zatoraj jo sedaj pri nas na Krajskim redkokrat vidimo, ker je gotovo večkrat po nevednih ljudéh preganjana bila — le na Ljubljanskim močirju se včasih še ktera vidi. Kače, krastavice in take ostudne laznine nimajo veči sovražnice med pticami od štorcklje; ona nar bolj stru-
peno kačo brez škode požrè, in ena rodovina tega ple-
mena je v stanu cel okraj človeku in živini škodljivih golazin jih pokončaje očistiti. To učé skušnje taci kra-
jev, kjer ž njimi prijazno ravnajo in jim mirne pustijo njih gnjezda, ktere si iz šib spletajo, in na strehe cerkev, hiš ali na dimnike narejajo. Če ravno je ta ptica od-
letavnica (Zugvogel), vunder, kjer se enkrat vdomaci in mirno pustí, vsako leto spet pride in staro gnjezdo v last vzame. Mlada štorcklja se pustí tudi k hiši pri-
vaditi, ter živi potem med hišno perutnino prav prijazno in zraven merčesov tudi zernje jé; je pa potem pri hiši jako koristna, ker se takimu dvorišu nobena ro-
parca — še postojna in jastrob ne — ne bliža, ker se štor-
ckleviga ojstriga kljuna boji, ki je tako vstvarjen, da se na vse platí v bran postavi in hudo vseka; privaje-
na se tudi za hišno perutnino bojujej.

(Dalje sledí.)

● zadevi slovenskega pravopisa tu- jih beséd.

(V natis poslano.)

(Konec.)

Da pa svoje dokaze ob kratkem povzamemo. Mi od-
svetujemo tuje besede s čerko *j* kerpati: a) ker ni lepa, ni vredna knjižne rabe; b) ker tako sirovost in neizo-
braženost našega jezika očitno kažemo; c) ker moramo v tej zadevi vendar enkrat k stanovitosti in edino-
sti priti; d) ker bi nas to k nasledkom pripeljalo, kte-
rih bi sami ne želeli, posebno ko se bo začelo o zgo-
dovini in zemljopisu v našem jeziku kaj več pisati; e) ker se tako hipoma od ostalih Slavenov odcepimo*).

Tudi čerke *v* namesto *u* v tujih besedah ne poter-
dimo. To posebnost so Slovenci vpeljali, ker naš jezik nima dvojglasnic (diftongov). Pa take besede niso slo-

venske, toraj niso na naš pravopis vezane. Slovenci izrečemo tihnico *v* povsod mehko. Ta izreka pa ni slo-
vanska. Ostali Slaveni jo na koncu besed in v sredi pred tihnico zgovoré oestro, to je, skoraj kakor „f“, ali kakor Nemci v besedah Nerv, naïv, zato v rus-
kih imenih Nemci naravnost ff pišejo, na priliko Ti-
toff. Po tem takem tudi drugi Slaveni naših knjig ne morejo prav brati, če pišemo: Evropa, Avstrija ... ker sami pišejo in govoré svigdar: Europa, Austria. Nas Slovence pa izvorni evropski pravopis nič ne moti, in slovanska uzajemnost ga nam tudi nasvetuje.

Če je kakimu narodu sloga potrebna, je gotovo mnogo razcepljenim Slavenom, posebno pa nam Sloven-
cem. Nekteri nam obetajo zlate čase, kader bo naše slovstvo obogatelo, kakor družih narodov, postavimo Nemcev. Mi pa pravimo: Velika nespamet in krivica bi bila, od Slovencev, to je, od poldružiga miliona o slovstvu to tirjati, kar je storilo blizo 40 milionov Nem-
cev, več ko 30 mil. Francozov i. t. d. Nam ne ostane družiga, ako hočemo svojo národnost ohraniti, kakor da se z Jugoslaveni zjedini-
mo, potlej nas je 10 milionov, to je, toliko kot Angležev, kateri imajo vseobsežno literaturo; potlej jo zamoremo tudi mi doseči. To zje-
dinjenje se pa na en hip ne more zgoditi, temuč od stopnje do stopnje. Ena taka stopnja je tudi, da se o pravopisu tujih imen z Jugoslaveni zjedini-
mo. Potrebo smo zadosti skazali. Tako nam ostane še iskrena želja, da bi nas Slovence v tej zadevi obsegla mila sloga, in da bi nikdar ne pozabili važnih besed: „sloga jači, nesloga tlači“ ali „concordia res parvæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur.“

Družba zemljoznanstva in rudar- stva Krajske dežele in povabilo k pristopu.

Začasni odbor te po izgledu družih deželá novo osnovane in za našo domovino gotovo imenitne in važne družbe je razglasil uni dan v nemškem Ljubljanskim časniku povabilo k pristopu te družbe, in je priložil tudi družbine postave, ktere razlagajo namen, o-
pravitstvo in osnovo te družbe.

Prošnji, da bi tudi v „Novicah“ naznanili začetje in početje te družbe, se radi vdamo, ker, ako bo družba mo-
čna postala po premoženju, zvedenih in pridnih udih, je gotovo veliko koristniga za natanjčnisi spoznanje v zemlji še skritih zakladov za domače rudarstvo in kupčijo in veči prihodke domovine po nji pričako-
vati. Želeli bi vunder, da bi se družbine postave, ktere razodevajo namen in opravilstvo te družbe, in prihodnjič razglasovani družbini spisi tudi v doma-
čim jeziku na znanje dajali, ker je misliti, da bi znal tudi kakošen bolj premožen mož v družbo stopiti, ki nemškiga jezika ne razume, in če tudi kakošno nemško besedo zna, vunder v nemškem jeziku razglašenih po-
stav ne razume in ne vé, kaj se pravi „geognostisch“, „montanistisch“, „technisch“, „comerziell“, „literarisch“, i. t. d. To so pa le naše misli, kte-
rih odboru ne vrivamo, in jih le v prid družbi razode-
nemo, ker smo prepričani, da pri nas nobena družba ne more na terdnih nogah stati, ali saj ne občnokor-
istna biti, dokler je le enostranska, namreč dokler dela in piše le edino samo za tiste, ki nemško znajo. Od tod mende izvira tisto hiranje nekterih družb, zoper ktero se sliši mnogokrat tožiti, ker so le nemške polovi-
čarce, in ni prave národske združene moči. Če se v deželi dva jezika govorita, delajmo tako, da bo za vse prav, da bo vsak vedil, kaj hočemo od njega. Marsikaka kaplica bo pritekla po tem h kaplici, in iz več kapljic bo izviral studenec, iz več studencov reka i. t. d. Vsim razumljivi bomo vsim vstregli. To se-
daj ne more drugač biti; ljudstva so se zbudile in ter-

*) Čerka *j* prepogosto rabljena, stori jezik nepotrebno mehak, in pri nobenem slavenskem kolenu se tako pogosto ne piše, kakor pri nas. Iliri jo opušajo ne samo v tujih besedah, temuč tudi v 2. stopnji priloga (comparativ) na priliko pri-
jetnia reč. Prav bi bilo, da ji tudi mi Slovenci slovo damo pri vsih besedah, ktere v 3. sklonu na koncu »ii« do-
bivajo, in pišemo n. p. sodnia, komisia, vradnia, škofia i. t. d. Ze smo zgoraj opomnili, da nikdar ne naznani, ali je glasnica »i« potegniti ali hitro izreči. Prav bi utegnili tudi biti, da jo, tujcem naš jezik polajšati, po izgledu Ilirov za »r« povsod opušamo, in pišemo, na prili-
ko, papira, cesara, gospodara. Pis.

NOVICI

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj IX.

O sredo 30. maliga serpana (srednoletna) 1851.

List 31.

Pismo

presvitliga nadvojvoda Jovana Krajnski kmetijski družbi.

24. dan t. m. so presvitli nadvojvoda Janez iz Vordernberga zastran velikiga zbora nemških kmetovavcov in gojzdnarjev, ki bo v Solnimgradu (Salzburg) od 1. do 6. septembra, sledeče pismo kmetijski družbi poslali, katero očitno razglasiti je odbor kmet. družbe sklenil, da sleherni ud pripomore po svoji moči v dogotovljenje tega povabila. Pismo se takole glasi:

„Tukaj Vam pošljem povabilo k 14. zboru nemških kmetovavcov in gojzdnarjev v Solnimgradu. Opomnem Vas, kako dobro bi bilo, ako bi vse tiste kmetijske pridelke, ki jih ima le Vaša dežela, v ta zbor poslali, in da bi se posebno na vse to opomnilo, kar je Krajnski deželi v kmetijstvu posebno lastniga. Predstojništvo imenovanih zbora bo z veliko hvalo vse sprejelo, kar boste tistih pridelkov, pisanj in podobšin (modêlov) kmetijskiga orodja poslali v dokaz, da si tudi v Vaši deželi prizadevate, v kmetijstvu vedno bolj napredovati.“

Nadvojvoda Joan s. r.

Ker so častiti odbori kmetijskih podružnic še po posebnih dopisih povabljeni bili, v ti zadevi po svoji moči pripomoči, se ponoví to povabilo s pričujočim pismom svitliga g. nadvojvoda. Kar se bo v razstavo imenovanih zbora namenilo, naj se pošlje zadnji čas do 20. avgusta kmetijskimu odboru v Ljubljano.

Glavni odbor kmetijske družbe v Ljubljani
26. julija 1851.

Pomenki in sklepi

zbora kmetijskiga podružnice Kamniške.

V 27 listu „Novic“ je bil lepo popisán zbor kmetijske podružnice v Kamniku, v katerim se je veliko udov snidilo. Ker se nam važno zdi, vse v tem zboru pogovorjene in sklenjene reči občinstvu razglasiti*), ker bi marsikaka reč sploh posnemanja vredna bila, naznamimo ob kratkim imenovane pomenke in sklepe.

1. Neki ud se je pritožil zoper dragino nove živinske soli pri nas, katero znajo goljufni prodajavci tudi s peskam in drugo sodergo zmešati. (Ta pritožba je gotova, in kmetijska družba se je ravno zavolj tega že davnej na ministerstvo kmetijstva z odkritoserčno prošnjo obrnila: naj bi se živinska sol — toliko popotrebna za povzdigo živinoreje — v vsih deželah našiga cesarstva po eni niski ceni prodajala, in v tistih prodajavnicah, da se ne bo treba goljufne mešanice bati. Ministerstvo kmetijstva vselej pripravljeno, kar koli je v njegovi moči, potrebam kmetijstva zadostiti, je

*) Iz naznanila, ki ga je častiti odbor podružnice glavnim odboru kmet. družbe poslal. Vred.

te dni družbi pisalo: ali bi ne môgla in ne hotla ona sama prodajo živinske in gnojivne soli prevzeti? Družba je odgovorila, da je v prid kmetijstvu pripravljana, to prodajo prevzeti. Pričakovati smemo, da bomo živinsko sol po niski ceni dobili. Scer pa še povémo, da prava živinska sol ima v 1 centu 97 funtov čiste soli, in le poldrugi funt oglja in ravno toliko encianove ali pelinove štupe. Vred.)

2. Večina zbranih udov je nasvetovala sejanje laške detelje (Incarnatkleee), zato, ker na ravno tisti njivi, kjer se je ta detelja pridelala, se še lahko proso seje. Letas je bil ta pridelk v teh krajih prav obilen. (V „Novicah“ smo že pred več leti priporočevali laško deteljo; ona da obilo zelene (frišne) klaje, ki se posebno molznim kravam prileže; ne prizadene veliko dela; da dvojni pridelk na ravno tisti njivi, katero zlo očisti; scer ni tako nevarna za klajo, kot navadna zelena detelja. Seje se tudi med ajdo, in se z ajdo vkup zavleče; o spomladi se kosí. Vred.)

3. Zavolj naše navadne (štajarske) detelje so bile skušnje na znanje dane, da je veliko bolje, ako se prvo léto trikrat ne kosí.

4. Ker je gotovo, da zavolj vzdignjeniga cola na Horvaški in Ogerski meji se bo veliko več žita in bolj po ceni v naše kraje vozilo, se tedaj prihodnjič ne bo splečevalo, le žita pridelovati, ampak bolje bo kazalo zraven žita živinske klaje obilniši pridelovati za rejo živine, ker bo živinoreja več dobička vergla.

(Konec sledí.)

Naš vék in pa gosence.

(Dalje.)

Med gosencejedci naše dežele sta kraljiček (Zaunkönig) in stéržek (Goldhännchen) nar imenitniši.

Začuditi se je, koliko kraljiček, zraven stéržka nar manjši ptičica v Evropi, gosenc in drugih merčesov poloví in v svoje gnjezdo znese; naravoznanci so zapazili, da po 500- in še večkrat na dan svojim mladim živeža prinese, ki vedno cverčkajo in svoje kljunčike odperte deržijo, da bi jih stari kermili, ker skorej nikdar prav siti niso in hitro prebavljajo. Dve rodovini teh ptičkov celi vert gosenc očistite; zatorej imajo v deželah, kjer se ljudje s sadjorejo pridno pečajo, tega ptička jako v časti ter mu na drevesa male tičnice iz dilic narejene postavijo, v ktere kraljiček rad svoje gnjezdo naredí, ker tako svoje mlade roparskih ptič nar bolj obvarje. Ker ta ptičica odletavnica ni, tedaj vedno pri nas ostane, in se celo leto z merčesi, njih jajčki in mešički preživí, nam je ona nar bolj koristna, in zatorej bi bilo prav, da bi jo v naše verte, kakor drugod privadili, ker ona rada blizo ljudi prebiva.

Stéržek, nar manjši evropejska ptičica, se ne more tako množiti, ker ga že vsaka še tako majhna roparca napade in vžuga; je pa tudi priden merčeso-

jedec, vunder ne tako priljuden, kakor kraljiček, in se le pozimi v vertih najde, si jajčice merčesov iskaje, ker mu ta čas v gojzdih živeža manjka.

Sedaj pridemo na lastovico (Schwalbe), katero mestnjani večidel le malo poznajo, zato ker jo preveliki mestni šum overa, tu gnejzda delati; na kmetih pa eno pleme lastovic rado blizo ljudi gostuje. Ta ptica je odletavnica, in ima gotov čas odriniti iz naših dežel v gorkeji kraje in se poleti zopet verniti. Ona stoji v prvi versti merčesojedcov; zato je nam jako koristna žival in priporočiti je, da bi jo mirno pustili, če svoje gnjezdo na kakošin strop hiše ali hleva naredi, ker ona nam cele verte gosenc očisti, ter nam ta prostorček, ki ga za gnjezdo potrebuje, tisučkrat poplača. V več nemških deželah je zapór na 14 dni v kaziu temu naložen, kateri v razujzdanosti lastovico ubije, ker so prepričani, da v tistih krajih, kjer veliko lastovic prebiva, skoraj vsako leto sadne drevesa dobro rodijo.

Razun teh je več tičev, ki so pridni merčesojedci; med njimi je pa tudi več tacih, ki zraven merčesov tudi zernje jedó, kakor: stèrnad, (Ammerling), konopljenka (Hänfling), popkar (Gimpel), muhovca (Fliegenschnapper), tašica (Rothkelchen), šinkovec (Fink), cizek (Zeisig), lisec (Stieglitz, Distelfink), germovica (Buschfink, Schwarzblattel), berglez (Rothspecht), žolna (gemeiner Specht), dlesk (Kreuzschnabel), dleskovca (Kernbeisser), škorec (Staar), kos (Amsel), vuga (Goldamsel), drozeg (Drossel), skalavec, devetomorc (Neuntödter), prav volk na merčese, pastarica (Bachstelze), senica (Meise), slavček (Nachtigall), postovka (Mauer-Habicht), ktera je pa že roparca, ker se včasih tudi malih ptičkov loti, in pa zviti vrabec, kateri zna v škodo biti, ako se preveč množi, scer nam je pa tudi v veliko korist. Še se spomnimo, ko so na Ogerskizi in v Srebrni kmetje mogli svojim grajšinam vrabčne glave namest denarja za davk plačevati, ker so se ti ptiči tako zlo zaradili, da so po prerajtu vsako leto več tisuč vaganov zernja pozobali; — ali nasledek tega je bil, da o tih krajih, kjer so poprej vsako leto več tisuč veder slivovica naredili in v druge dezele drago prodali, po tem niso toliko bokalov kot poprej veder dobili, ker so jim gosence vse drevesa pokončale. Postava je bila preklicana — ali veliko lét je minulo, da se je spet popravilo, kar je po ti postavi skaženiga bilo, in očitno se je pokazalo, da so vrabci vendar v veči dobiček kakor v škodo.

(Dalje sledi.)

Še enkrat o Knaffelnovih šolskih milodarih.

Tudi v „Ljubljanskim časniku“ in v „Südslawische Zeitung“ smo brali unidan žive želje: naj bi se izmed 22 Knaffelnovih zavodov saj nekteri Gradcu naklonili, katero potrebo so „Novice“ z velikim zaupanjem že pred mnogimi mesci dokazale. „Ker pa ta reč še vedno na niti visi; ker je v njej vse vtihnilo“ — pravi Ljubljanski časnik — „menimo le svojo dolžnost spolniti, ako občne želje, da bi tudi Graški pravoslovci postali deležni dobrote vstanovitelja, še enkrat ponovimo.“ Ker se že čas noviga šolskiga leta bliža, tedi „Novice“ vnovič svoj glas povzdignejo: naj bi slav. ministertvo uka, katerimu je mar za občni blagor, to važno reč za Krajske pravoslovce po občnih željah kmalo spolniti blagovolilo.

Časopis

za kmetijstvo in gojzdnarstvo v nemškem jeziku.

Vredništvo noviga nemškiga časopisa za kmetijstvo in gojzdnarstvo, kteriga izdaja od 1. t. m. Dunajska

kmetijska družba pod nadpisam „Allgemeine Land- und Forstwirthschaftliche Zeitung“ nas je naprosilo, naj v „Novicah“ nemškim bravcam naznanimo ta novi časopis. Radi priporočimo novi kmetijski časopis, ki bo gotovo vsim kmetovavcam, ki nemški jezik razumejo, všeč; vsak teden pride na dan; velja po pošti za pol leta 3 fl. 10 kr. naroči se pri kmetijski družbi na Dunaji v frankiranih pismih.

Poziv.

Od kako sam izdao moje „Prvence,“ nakupilo se je opet kod mene ponešto pjesmicah, koje sam nakan pod naslovom „Nove Pjesme“ bielom priobčiti svietu. — Prem da sam kod izdavanja mojih Prvenacah štetovao, niesam se opametio te evo opet pokušavam sreću i utječem se k predbrojenju, jedinom žalibože još za sada putu, kojim se kako tako koja knjižica u narod odtisnuti može. Umoljavam dakle sve prijatelje naše književnosti, da bi mi u tom mučnom poslu na ruku bili i koliko moguće predbrojnikah sakupili. Knjižica bit će velika kao Prvenci ako ne i večja; ciena joj je samo 30 kr. sr. Tko deset predbrojnikah sakupi, dobiva po navadi jedanaestu na dar.

Budući da mi je još znatan broj Prvenacah neprodan ostao a rado bih i nje udomio, to ih nudim ovom prilikom za 30 kr. sr. a tko bi „Prvence“ i „Nove pjesme“ zajedno uzeti htio, tomu dajem obe knjižice za 50 kr. sr. Novci se polažu kada se knjiga primi.

U Zagrebu dne 12. lipnja 1851.

P. Preradović,
c. k. kapetan.

Novičar iz slovenskih krajev.

Xp. Iz Celja. Ozir na pretekle porotne sodbe Celjske sodijske okrajne nam kaže, kako je zdravi um naših porotnikov očitno overgel vse tiste dvome, ki so se čuli od marsiktere strani, da naše prosto ljudstvo ni vgodno, v sodbi sedeti zoper pregreške in hudodelstva. Vse drugač so pa skušnje o tem učile; zatoraj je po teh skušnjah vsa osupnjena sedaj tista vstavi nasprotna stranka, ktera ne more (ali prav za prav noče) zapopasti, kako da se tako važno opravilo, v kterim se čez prostost, premoženje in življenje sodi, zamore izročiti tudi kmetu, ki je ponjih mislih le za plug in matiko vstvarjen, in zlasti slovenskimu kmetu, „einem windischen Bauer!“ Ker pa z razsodki porotnikov o porotah nikakor ne morejo dokazati, kar bi radi dokazali, spodkopujejo po družih potih eno nar imenitniših vstavnih naprav. Ne le da pišejo na vse strani, da ljudstvo ne mara za porote, marveč tu in tam priproste kmete celo šuntajo: naj bi se oglasili, da nočejo teh sodb, ki so jim le v težavo. Ali vse te overe se bojo razbile, kakor steklo nad skalo, na sveti besedi cesarjevi in na zdravim umu ljudstva, ktero zapopade imenitnost porotnih sodb, po kterih se je že marsikteriga prekanjeniga hudodelnika v srečo celi soseski za veliko lét zne bilo, kteriga so porotniki po svoji vesti kriviga spoznali, če ravno je terdovratno tajil, ki bi bil se scer po mertvi čerki postave zavolj pomanjkanja zasačljivih dokazov zasluženi kazni izmuznil. Umno in ne presleparjeno ljudstvo tedaj gotovo ne bo tako imenitniga darú od sebe pometati hotlo. Zlasti pa tisto prigodbo o poslednji poroti, ko so porotniki nenadama dva zatoženca, ki sta svojo krivico sama obstala, nedolžna spoznali, ti sovražniki porotnih sodb sedaj na vse strani razlagajo in si ž njo prizadevajo, dokazati, kako da le enostranska milost, ne pa zavest pravice iz porotnikov pri njih razsodkih govori, in da ne sodijo toliko čez to, ali se je postava zares prelomila, ampak le čez to, ali je dopernešeno delo po veri kazni

NOVICA

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj IX.

O sredo 6. veliciga serpana (poznoletna) 1851.

List 32.

Narodska pesem iz Liburnie.

(Zapisana, kakor čujena).

Izrasla je
Jabučica ¹⁾
S kraj vodice
Hladna dunaja,
Sama sobom
Govoraše:
„Ja sam lepa
Rumena, rumena“.

Začula je
Narančica ²⁾
Zelena, zelena;
Ter govori:
„Ja sam lepša
Svega svita,
Zelena, zelena“.

Začula je
Bela loza ³⁾
Vinova, vinova:
„Ja sam lepša
Svega sveta
Vinova, vinova“.

Začula je
Devojčica ⁴⁾
Verena, verena ⁵⁾:
„Ja sam lepša
Svega svita
Verena, verena“.

Velik dobiček divjiga kostanja.

Kmetovavcam, živinorejcam, obertnikom in gospodarjem sploh v priporočilo.

(Dalje.)

Moka divjiga kostanja za kruh.

Tudi za kruh se da moka divjiga kostanja porabiti. Iz dveh tretjin (2 driteljcov) režene moke, ene tretjine pa moke divjiga kostanja se spéče prav dober bel kruh, kteriga clo zvedeni peki niso mogli od čisto reženiga razločiti, in ki se je dal čez mesec ohraniti, brez da bi bil plesnel.

Dobro krušno moko iz divjiga kostanja dobiti, se mora kostanj poprej posušiti, iz rujave lušine izlušiti, v drobno moko stlèci ali zmléti.

Se zamore kostanj v mlinu izlušiti, je to nar krajši pot, ker se tudi tista tanjka rumenkasta kožica

¹⁾ Jabučica, majhna jablana. ²⁾ Narančica, pomerančica. ³⁾ Loza, terta. ⁴⁾ Devojka, devica. ⁵⁾ Verena, zaročena.

okoli jedra ob enim preč spravi; kar se pri tem v otrobe pogubi, je za živinsko pičo dobro.

Pa tudi domá se zamore posušeni kostanj lušiti dati otrokam ali pôslam, ki naj ga kakor orehe stolčejo; vunanja lušina rada odskoči; kar se pa še kože zraven derži, naj se z nožem obreže.

Tako v mlinu zmleta ali scer iz stolčeniga kostanja dobljena moka se v posódo déne, v katero se toliko vode prilije, da redek sok postane; potem se nekoliko navadniga potašeljna primeša, da sok rumen postane, v znamenje, da se je grenjkôba od moke ločila. Ko je bil ta močnati sok dobro premešan, naj se mirno v posódi stati pustí, dokler se je v nekoliko urah moka na dno vsedla; po tem se poveršna rumena voda varno odliva, ali, kar je še boljši, če ima posoda zgorej na strani pipo, po pipi izpustí. Potem se vnovič čiste vode priliva in odliva, dokler ni moka kot mleko bela v znamenje, da ni več grenjkobe v nji.

Potem se dene moka v terden žakelj, ki naj se dobro preša, da vsa voda odteče. Če ni preše, naj se s platnenim pertam dobro ožmè. Po tem se moka kam razgerne, da se dobro posuši, ako jo spraviti hočeš, — scer se pa berž za péko porabi.

Če gospodinja očišeno, izžmeto pa še mokrotno moko berž za kruh porabi (da je ni treba sušiti in pozneje močnih osvalkov drobiti), se dene v mokarnico (mirtèrgo) ali niške, kjer se kruh kvasí; prilije se manj vode, kakor scer pri navadni suhi moki, in potem se pridene primerno režene moke; kvasú (drožja ali krovajc) je pa več potreba, kakor pri samo reženi moki, ker ga kostanjeva moka več potrebuje, da kipeti ali shajati začne. Pri poznejim gnjetenji, to je, ko je testó že na hlepčke razrezano bilo, se pridene še ostala režena moka, ki je bila za kruh namenjena — in potem se pustí testo še dobro kipeti ali shajati, preden se kruh naredí. (Dalje sledí.)

Naš vék in pa gosence.

(Dalje.)

Zaznamovali smo zdaj nekaj ptic, ktere so nar veči merčesojedci v naši deželi in tedaj k pokončanju gosenc v vertih veliko pripomorejo; — ali samim pticam ne sme umen človek pokončanja gosenc in drugih merčesov prepustiti; to bi nespametno bilo in ravno toliko, ko bi rekli: „ne delaj več, vsedi se na cesto in čakí, da ti bo izpod neba jed in pijača došla“. — Pa tudi en gospodar samotež ne bo nič opravil, če ima leniga, zanikerniga, ali clo hudobniga soseda. Ravno združena moč v tacih zadevah nar več zamore, da se sosedje cele županije, ali clo cele okrajne vzajemno podpirajo, da na svojim posestvu gosence in njih mešičke in jajčke pokončajo. Žalibog! da je večí število naših gospodarjev tako nečimernih, da se le na vreme zanašajo, roke križema derže —

po šegi svojih očetov in dedov. V sramoto je našimu veku, ki se tako prebrisaniga misli, da spoznanje te škode se še ni vrnilo v glavo vsim, katerim gosence obilno desetino sadja pokončajo! Vse desetine so nam zoperne — le zoper to se ne ganemo!

Ni davno, kar smo v Ljubljanski okolici nekiga kmeta na vertu zapazila, ki je svoje gole sadne drevesa, po gosencah pokončane, žalostno pregledoval; na naše vprašanje, zakaj ni pomladi svojih dreves očistil in gosenc pokončal? je odgovoril: „nisim mislil, da se bo ta zlodej tako zaredil“. Na svēt: naj vunder sedaj pokonča, kar je v pajčini nove zalege zapredene, nam nejevoljno odgovori: „ej — saj mi sedaj ne morejo nič več škode storiti“, in se je vernil od nas — morebiti si je še mislil: „škrici iz Ljubljane, kaj vi od tega razumete!“ — Žalostno je, da je veči del naših kmetov tako malo podučeni, da ne vedó, da se gosence zapredejo in umešičijo (einpuppen), da potem skorej iz vsakiga mešička metulj (on in ona) zletí, ki o malo dnevih po 200—500 jajčik med skorjo debla in véj položi — nar raji na sadne drevesa, iz katerih drugo leto spet gosence izlazijo in se tako od leta do leta množijo, in blagoslov božji kmetu, kteriga si po sadjoreji obeta, pokončajo.

Kje pa se zamore mladi kmetiški fant tega naučiti? Od nevednih in nečimernih staršev gotovo ne, ker sami od tega nič ne vedó, ali so saj preleni, da bi to po vrednosti porajali. In tako pridemo spet le na šole, kjer se zamore ta nauk mladini tako globoko v glavo in serce vtisniti, da ga nikdar pozabila ne bo. Žali bog! da je v naših ljudskih šolah naravoznanstvo dosihmal tako zanemarjeno bilo. Pa kaj? ker tudi učitelji v pripravljavnih šolah se sami tega učili niso! Kamor se ozremo, zadenemo le na potrebo dobrih šol — šol za vsakdanje življenje! Nočemo pa tudi tukaj žalovanja ponavljati zastran slabiga plačila deželskih učiteljev! Kako bo revež veselje do šole dobil, ako je večkrat malo boljši plačan, kakor čednik!

Skerb za živež, obleko in več drugih potrebnih reči ga je vedno tērla, in bira (beračvanje) pri kmetih mu je veliko časa in časti kratila. Učitelj mora od srenjčanov neodvisen biti, svoje plačilo naj neposredno iz učbniga zaklada dobiva, in k temu naj srenjčani, po razmeri družiga davka, svoj donesek plačujejo; in kdor nobeniga davka ne plača, naj ravno tako tudi svoj božjak, kteri naj se po postavi prerajta, donese. Tako je v drugih izobraženih državah, in učitelj je častena in zares časti vredna oseba v srenji; tako bomo tudi mi boljši učitelje in boljši ljudske šole dobili.

(Konec sledí.)

Pomenki in sklepi

zborna kmetijskiga podružnice Kamniške.

(Konec.)

Ker v okolici Kamniški izučeniga kovača manjka, ki bi znal zdrave in bolne kopita umetno podkovati in ozdravljati, je bilo sklenjeno: prihodnje šolsko leto prebrisaniga kovaškiga mladenca Antona Ipavca iz Most na stroške Kamniške podružnice v Ljubljansko podkovijsko učilnico poslati, proti tem, da bo po dokončanem uku se v Kamniku vselil. Drugo leto bo poslala družiga in tako naprej, dokler ta podružnica ne bo na več krajih prevedena z umnimi kovači*).

Razujzdano polastenje služnih pravic (servitutov) v gozjih in na senožetih spodkopuje kmetijstvo od dneva do dneva huji. Ker se s tem očividna škoda občinstvu godí, brez da bi posamesnemu polastencu ravno veliko

* Velike hvale vredaa lotitev — mnogim soseskam v prid!

dobička doneslo, je bil odbor izvoljen, ki ima to škodljivo napako razjasniti in do prihodnjiga zborna pismo napraviti, s kterim naj bi kmetijska družba ministerstvo prosila, da naj se zemljiša kmalo te nadloge rešijo, da se tistim, ki skažejo gotove služne pravice, njih pravice odškodvajo, lastniku pa potem lastnina izroči. (Ni skoraj želje, ki bi bila od toliko strani in že večkrat razodeta, kakor je ta, vunder še vedno pomoči ni! Vred.)

Gosp. fajmošter Dolinar v Št. Martinu v Tuhinški dolini je popisal letošnjo letino, stan kmetijstva in kmetovanje sploh v ti dolini. Težavam in revam pomagati, je bilo sklenjeno, njih vzroke natanjko preiskati, in se v prihodnim zboru o pripomočkih pogovoriti.

Namest g. Janeza Debevca je bil g. Luka Rotar enoglasno za odbornika podružnice in pisatelja izvoljen.

Somnji so bili letošnji večidel slabi; denarne zadeve in revšina kmetov, ki so si mogli letos žita kupovati, so bili vzroki slabe kupčije spoznani.

Pridni sadjorejic Balant Kočar iz Tujnic je prejel iz rok g. kantonskiga poglavarja sreberno svetinjo kmetijske družbe.

Národske staríce.

Trinajsti list.

Ljubi moj Jože!

Dolgo Ti že nisim pisal o narodskih starícáh. Pretergano nit danes sopet povzamem.

Dozdaj sim Ti iz zemljopisnih imen pravil, da so bili Vindi slavjanski narod. Danes naj Ti pa govorim, kaj starodavni pisatelji o jeziku Vendov ali Vindov govoré. Menander pravi o Kapatočji in Plemenii, kjer so Vindi stanovali, ko so bili še v Asii, da vse Kapatočje ob reki Halys za Plemenijo dvoji jezik govorí; greškiga in plemenskiga. Da so plemenskiga imena in besede slavjanske, smo že vidili. Ostane mi še opomniti, da Menander plemenski jezik naravnost loči od greškiga. Vendi torej niso greško govorili. Strabon pri imenu mesta Skepsis, ki je na Trojanskim bilo, pravi: Imé Skepsis je imelo to mesto zato, ker se je od tod jako delječ vidilo, in dalje pristavi opombo za celo malo Azijo veljavno, namreč: „Če so divjaške imena takratnih časov iz greškiga razlagati.“ V Malej Azii je bilo torej veliko imen divjaških, to je, negreških. Ko so bili Veneti v Evropi, pravi od njih Polybi: „Veneti so imeli drugakšen jezik kot Gali.“ Ko bi bili Veneti dalje latinsko govorili, bi bil eden ali drugi pisatelj to na ravnost povedal; saj latinščina, od kar je na svetu, ni tako neznaná, da bi je ne bili nad Venedi spoznali, ali da bi je ne bili vedili imenovati. Rimski pisatelji dalje nikoli ne govoré od Venedov, da bi bili Germani, in vender so nekteri rimski pisatelji toliko od germanskiga slišali, da so vedili Germane od družih ločiti. Tacit je od Osov, ki so bili v današnej Silezii, vedil, da niso Germani, zato ker so panonski jezik govorili. Veliko lože bi bili Rimljane sosesnje Venete spoznali za Germane, če bi to bili. Da Venedi ali Vendi niso nemško govorili, se iz tega kaže, ker so jih Nemci od nekđaj od sebe ločili, in pod Venedi posebno ljudstvo razumeli. Nekdanji italianski Veneti so nemščino ptuji jezik imenovali; od tod je italianska beseda tudesca, tudesco ali podanašnje tedesca, tedesco („la lingua tedesca“ ali po nekđanje „la lingua tudesca, to je, tudejski, tujski, tudi, tuji jezik.) Od Karla Veliciga se bere, da je govoril „la lingua tudesca.“ Iz dozdaj rečeniga se kaže, da Venedi niso govorili ne greško, ne latinsko, ne galsko, ne germansko, ne nemško. Kteriga naroda so bili nekđanji Venedi, nam pokaže naš

Naš vék in pa gosence.

(Konec.)

V natoroznanstvu pa sam izobražen, priden in samostojin učitelj pa bi zamogel kaj veliko storiti v poduku sadjoreje ne le v šoli, temuč tudi na vertih, ko bi večkrat mladost sabo na sprehod vzel in tukaj pod milim nebam obilne priložnosti se poslužil, ji med družimi koristnimi nauki tudi razlagati in očividno kazati prid oberanja gosenc in čedenja dreves, naj se to zgodi po marljivosti skerbniiga gospodarja ali po pripomoči koristnih tičkov, ki škodljive merčese trebijo. Tako bo poduk učenika prav djansk poduk, in mladost ga bo pazljivo poslušala.

Z vsim tem, čeravno bode veliko veliko pomagano, pa vunder ne bo še vse opravljeno, dokler ojstra postava ne pride, ki prepové tičji lov, in zapové gospodarjem gosencno trebo. Izpeljava tega je sedaj lahka, ker imajo županije oblast v rokah, vse odverniti, kar je srenji v škodo.

V mnogih nemških deželah se vse to natanjko spolnuje. Posebne ogledne komisije vsako leto okoli sv. Jurja po odločeni okrajni sadne drevesa pregledujejo, in kjer gosence na njih najdejo, lastnika za vsako drevo z 3 fl. in 30 kr. kaznujejo; tudi mesca rožnika, maliga in veliciga serpana, včasih še pozneje, kakor je leto in vreme, komisija nenadama pride in pregleduje, in kjer umešičene gosence najde, lastnika brez milosti kaznuje, ker on po svoji nemarnosti tudi drugim škodo dela. Ali ljudstvo tukaj že lastni dobiček spodbada, merčese pridno zatirovati, da se jim dvojna škoda ne zgodi; in plačilo za njih trud je obilen pridelk sadja skoraj vsako leto, ako jim ga kaka druga nesreča ne vzame. Ptičji lov je v tih deržavah oestro prepovedan in nihče ne smetičev loviti kot gojzdnarji in njih služabniki; ali ti imajo spet svoje postave, po katerih se ravnati morajo, da kazni ne zapadejo.

In zakaj bi tudi pri nas tako ne bilo? Postavimo, Krajnska dežela, ktera med 45. in 46. stapijo severne širokosti in 31. in 33. zahodne dolgosti leži, je s snemo malo krajev, prav pripravna za sadjorejo. Njeno južno podnebje pripusti, da lahko toliko žlahniga sadja rodi, da — kakor skušnje s prodajo suhih češpelj pričajo — bi ga za več sto tisuč gold. skoraj vsako leto v druge dežele prodali, in kupčija s sadjem je tako imenitna, da se veliko trgovci ž njo pečajo, ker jim obilno dobička prinese. V povzdigo sadjoreje nam je tedaj sledečih 3 reči potreba:

1. Prepovedi tičjiga lova in kaznovanja tistih, ki vjete koristne pevalice na prodaj prinesó.

2. Natanjčniga in občniga spolnovanja tiste že obstoječe postave, po kateri je zapovedano, gosence z drevestrebti in pokončati.

3. Vnéme ljubezni do sadjoreje v sercu mladosti in spoznanja škodljivosti gosenc in ptičjiga lova.

Vse to pa zamoremo o sedanjim bolj prebrisanim času terjati, da se zgodi. Župani imajo oblast v rokah zoper vse gosence svoje županije — naj jo spolnejo, kakor so jo spolniti dolžni v prid vsim gospodarjem svoje županije! Ne kradi! je ena desetih božjih zapoved. Ali ne krade tisti nemarni gospodar svojimu sosedu sadja, ki redi gosence na svojim drevju, da grejo na sosedov vert sadne drevesa pokončavat? Ali ne znese ta tatvina veliko goldinarjev včasih na enim samim vertu? Župani na noge tedaj, da ne bo sosed sosedu tát! — Prepovejte tudi oestro fantalínam lov pevalic, ktere je Stvarnik vstvaril drevju v prid! Ne pripustite, da bi smerkovci namene dobrotljiviga Stvarnika vničevali!

In vi, učeníki! storite, kar morete, pa vžgite gorečo ljubezen do sadjoreje v sercu Vam izročene mladosti; pomislite: „kar se Anžik naučí, to Anže stori.“ Star nemaren človek se ne da več spreobniti; na mladosti je vse ložeče za boljši prihodnost.

Tako se bo z druženo močjó vsa druga zapéla škodljivim gosencam, da bomo zamogli po pravici reči: Naš vék in pa — smert gosencam! B—k.

Ne kradi!

(Konec.)

II. Dóba brambe za literarno lastino.

§. 13. Pravica pisatelju zastran njegoviga izdelka prihranjena za izdanje ali pomnoženje se sploh ne raztegne samo skozi vse njegovo življenje, ampak tudi na njega, kterimu je pisatelj pravico prepustil, in ako nič ni razloženo, na njegove deleže ali pravne naslednike, še 30 let po smerti.

14. Enaka bramba za dobo 30 let velja, pri delih brez imena pisatelja, ako ni drugač znano, za založnika; in pri delih, ki se po smerti pisatelja izdajo, na izdatelje ali deleže: tudi drugi in daljni natisi literarniga dela imajo enake pravice.

(Drugi paragrafi od 15—24 govore od akademjskih, šolskih izdaj itd.)

III. Določki za kazni in pravico odškodovanja.

§. 25 in 26. Nepravičin natis ali pomnoženje in ponarejanje napelja razun zgube natisa ali podob, tudi kazni v denarji ali zapéro namesti tiste.

§. 27 in 28. Poškodovani pisatelj ali njegov pravni naslednik ima dalje pravico odškodovanja terjati; založniku gré odškodovanje po razmeri njemu ostalih iztisov.

(Drugi paragrafi od 29—32 še druge odločke obsežejo).

§. 33 in 35. Je povedano uradstvo, kterimu preiskovanje in sodba gré na terjanje pisatelja ali njegoviga pravniga naslednika. (Po patentu od 17. prosenca 1850 gré prelomljenje postave za varstvo literarne lastine pred okrajno zbornu sodniju.

Podlipo.

Hieinger.

• zadevah eniga samiga slovanskiga jezika.

Kar je sprožila „Matica ilirska“ potrebo bližanja mnogoterih slovanskih jezikov, so se poprijeli v jezikoznanstvu zvedeni možje v mnogih časopisih tega predloga in ga pretresovati začeli v ta cilj in konec: kako bi se po izgledu družih narodov za pisanje bolj učenih reči en sam jezik ustrojil, v kterim bi se vse knjige višjih učenost pisale, sicer pa naj govori vsak slovanski narod svoje narečje, ki naj ostane tudi za bukve, časopise in druge pisanja, prostimu ljudstvu namenjeno.

Dolgo se že čuti potreba občjiga jezika za krepko povzdigo slovanskiga slovstva, je bila tedaj že večkrat in pred veliko leti razodeta, pa brez vspeha. Naj se dogotovi ta predlog ediniga književniga jezika, kadar koli hoče, toliko je gotovo: da Slovani zadnji storé, kar so drugi narodi že dolgo pred njimi storili. — Francozi, kteri semtertje tudi različne narečja govore, so si za slovstvo (literaturo) odločili en sam francoski jezik. Tako imajo Bavarci, Saksonci, Borusi in kar je več Nemcov, med sabo za vzajemno zvezo en sam nemški književni jezik; akoravno sicer veliko različnih narečij govore. Venečani, Furlani, Lombardi, Piemontezi, Neapolitani, in kar je še italianskih ljudstev imajo eno, to je, toškansko narečje za književni jezik, kteriga italianskiga imenujejo, desiravno imajo sicer skorej vsak svoje posebno narečje. Tako so storili še drugi narodi, da